

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 3, Sayı: 11, Aralık 2017, s. 245-255

Yrd. Doç. Dr. Ömer YARAŞIR

Yakın Doğu Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü
omer.yarasir@neu.edu.tr, orcid.org/0000-0003-3336-9173

Mustafa YENIASIR

Yakın Doğu Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü
mustafa.yeniasir@neu.edu.tr, orcid.org/0000-0002-9196-1805

KIYAFET REFORMUNU DESTEKLEYEN KIBRIS MÜFTÜSÜ HASAN HİLMİ EFENDİ'NİN ŞİİRİNDE FES^{1*}

Özet

Şiir her devirde yaşanan toplumsal olayların ve devrin sosyal gereklerinin yansımalarını önemli ölçüde konu edinir.

Yenileşme sürecinde Türk toplumunun sosyal hayatında ortaya çıkan oluşumlar içerisinde dikkate değer değişimlerin öncelikle fark edilenleri kılık kıyafetle ilgili olanlardır. Bundan hareketle *fes* hem biçimsel varlığı ile hem de kıyafetin gözde ve tamamlayıcı aksesuarı olarak pek çok şair tarafından anılmış; şiirlere konu edilmiştir. Kıbrıs Müftüsü Hilmi Efendi de şiirlerinde *fese* ilişkin sözler söylemiştir.

Divan şiirimizin Kıbrıs'taki en yetkin isimlerinden Müftü Hasan Hilmi Efendi de fesin kökeni, Osmanlı ülkesine gelişi, başına takınanların zarif görünüşleri gibi hususlarda sözler etmiştir. Bunlardan daha önemlisi

¹ Bu çalışma E.Ü. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü ve KIBATEK tarafından düzenlenen "II. Uluslararası Kıbrıs Türk Edebiyatı ve Edebiyatçıları Sempozyumu" (06-08 2016, İzmir) adlı kongrede bildiri olarak sunulmuş ancak basılmamıştır. Makale, söz konusu bildirinin yeniden gözden geçirilmiş ve genişletilmiş şeklidir.

de onu kullanmanın kolaylığına ve yerine konulduğu kavuğun ve sarığın makul sebeplerle unutulmaya itildiğine dair düşünceler ortaya koymuştur. Fesi bir yenilik unsuru olarak benimseyen şair bu tavrıyla, aydın bir kişi olarak reformları anlamak ve şahsında yaşamaktan başka toplumun kabul- lenmesinde örnek olmak tercihinde bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Müftü Hilmi Efendi, Fes, Divan Şiiri, II. Mahmud, Kı- yafet.

FEZ IN THE POEMS OF CYPRUS MUFTI HASAN HILMI EFENDI WHO SUPPORTED CLOTHING REFORM

Abstract

In every period, poetry essentially mentions the reflections of social events and social requirements of that period.

Among the formations which emerged in the social life of Turkish society during modernization process, the most noticeable changes that deserve attention are those related to clothing. Therefore, fez was mentioned by many poets with both its formal existence and as a popular and comprehensive accessory of clothing, and it was subjected to poems. Cyprus mufti Hilmi Efendi mentioned fez in his poems.

As one of the most qualified representatives of Divan poetry, Mufti Hasan Hilmi Efendi wrote about the origin of fez, its arrival in Ottoman country, and the elegance look of those wearing fez. More importantly, he displayed some opinions on its ease of use and the fact that quilted turban and imamah that it represented were deliberately made unpopular for some plausible reasons. With this attitude, the poet who internalized fez as an element of innovation made his choice in favour of understanding and living the reforms as an enlightened person and setting an example for ensuring that the society adopts it as well.

Keywords: Müftü Hilmi Efendi, Fez, Divan Poetry, II. Mahmud, Clothing.

GİRİŞ

Toplum yaşadığı hayat içerisinde çeşitli etkenlerle değişir, gelişir. Toplumsal hayatın getirdikleri ise hem hassas yaradılışları sebebiyle hem de çoğunlukla yönetime yakın buldukları için sanatçıları doğrudan etkiler.

Çözülüş devri hükümdarı diyebileceğimiz II. Mahmud'un İmparatorluğun askeri, ekonomik ve siyasi bakımdan zor yıllarında tahta geçtiği bilinmektedir.

II. Mahmud (1808-1839)'un devletin yüz yüze kaldığı zorluklarla uğraşırken şüphesiz yaşanan problemlere yönelik çareler araması kaçınılmazdı.

Kuruluş ve yükselme devirlerinin en önemli kurumlarından birisi olan Yeniçeri Ocağı, çözülüş devrinde de doğal olarak sorunların merkezinde bulunuyordu. Hemen farklı gerekçelerle kazan kaldıran Ocak, başlı başına bir sorun haline gelmişti. (Özcan 1991: 457-458)

Nizâm-ı Cedîd, Sekbân-ı Cedîd gibi çeşitli sebeplerle başarıya ulaşmayan yeni askeri yapı kurma teşebbüslerinin sonrasında II. Mahmud, Yeniçeri Ocağı'nı kaldırıp yerine Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye adlı askeri teşkilâtı kurmuştu (1826). Vak'a-i Hayriyye adıyla anılan bu olaydan sonra, kurulan yeni asker ocağı mensupları için başlangıçta, III. Selim devrinde kurulan Nizâm-ı Cedîd askerlerinin kıyafetine benzer bir kıyafet tercih edilmişti.

Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye askerleri başlangıçta başlarına *şubara* denilen dilimli bir başlık giyerlerken hükümdarın buyruğu ile 1829 yılından başlayarak fes giymiştir.

II. Mahmud devrinde sivil ve asker bütün memurlar ile merkezdeki bütün ahali yalnız fes giyerlerdi. (Huart 2001: 575) Padişahın siyasi anlamda yaşadığı başarısızlıklar, buna karşılık devlet idaresinde ve toplum hayatında yaptığı yenilikler geniş tepkiler de yarattı. (Karal 2001: 170) Doğaldır ki Hükümdar'ın bu tercihi, taraftar da bulmuştu. Saraya yakın bulunanlar, bürokrasi mensupları, toplumun diğer kesimlerinden evvel bu değişiklik yahut da yeniliğe taraf olmuşlardır.

Makalede konu aldığımız fes, Türk kültür hayatında yüz yıllık yer işgal eden bir giyim unsuru, aksesuar ve başlıktır.

Hakkında pek çok sözün söylendiği fes, biçimi, rengi ve benzeri özelliklerinden başlayarak kökeni, Osmanlıya gelişi, alışlagelmiş başlıkların yerine oturtulması, resmi giyim kuşamın şartı olan bir unsur haline gelmesi; etrafında oluşan birçok terim ve tabirin yanı sıra daha pek çok bakımdan kültür hayatımızda önemli bir yere sahip olmuştur.

Fas'ın Fes şehrinde ortaya çıktığı, oradan dünyaya yayıldığı ve Osmanlıya Avrupa üzerinden geldiği kabul edilen fes, kırmızı çuhadan yapılmaktadır. Yüksekliği başlangıçta 20-25 cm. olan, tepesinden aşağıya sarkan püskülü bulunan zarif bir başlıktır.

Düz olan tepesine *tabla* tabir edilen fes, tablanın ortasında *ibik* denilen çıkıntıya bağlanan siyah veya lâcivert püskülle tamamlanır. Bu püskül ipektendir. II. Mahmud devrinde püskülün rengi mavi olur.

Benimsenişini takiben padişahların dönemlerine göre fesin kalıbında değişiklikler olmuş ve küçültülmüştür. Buna göre de kalıpları bakımından *Mecidiye*, *Aziziye*, *Hamidiye* adları ile anılmıştır.

Yapağıdan yapılan feslerin yapı bakımından düzgün olması, sertleşmemesi ve iyi boya tutabilmesi için yünün kaliteli olması öngörülür. (Pakalın 1983: 610-613; Tezcan 1995: 415-416)

Şiiri üzerinde fesle ilgili tespitlerde bulunacağımız Kıbrıs Müftüsü Hasan Hilmi Efendi (1782-1847)'nin hakkındaki bilgilerimiz Harid Fedai'nin *Kıbrıs Müftüsü Hilmi Efendi* (2000) adlı çalışmasına dayanmaktadır.

Kıbrıs'ın yetiştirdiği önemli Türk şairlerdendir. Sultan II. Mahmud'un Lefkoşa'ya yaptırdığı kütüphane dolayısıyla yazdığı medhiye şairlikteki gücünün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu yüzden İstanbul'a çağrılmış ve Asâkir-i Mansûre'nin geçit resminde doğaçtan söylediği bir şiiri üzerine şairler sultanı (sultanü'ş-şu'arâ) unvanını almıştır.

Yeniçeri Ocağı'nın ortadan kaldırılmasından sonra Hilmi Efendi gibi yenilik yanlısı kimselere Sultan II. Mahmud'un çok ihtiyacı vardı. Şaire İstanbul'da kalması teklif edilmiş ancak o Kıbrıs'a dönmeği yeğ tutmuş, hükümdarın doğum günü için Mevlid şiirini yazdıktan sonra başkentten ayrılmıştır. Hükümdar, Hilmi Efendi'yi daha sonra Kıbrıs müftülüğü görevine atanmıştır. (Fedai 1997: 231)

Mürettep bir divanı bulunmayan Müftü Hilmi Efendi'nin şiirleri arasında fes redifli 2 şiir bulunmaktadır. Bunlardan birisi 14 beyitlik eksilteli bir kasidedir (s.76-77, XXI), diğeri ise 5 beyitlik bir gazeldir (s.-77-78, XXII).

Hilmi Efendi *fes* redifli bu 2 şiirden başka, bir kasidesinin 2 beytinde (s.37-47, K.I-14,55), bir kıtada (s.81, XXVII), hükümdarın sarayı için yazdığı bir şiirin 2 beytinde (s.108) ve Vehbi'nin bir gazelini tahmis ettiği şiirinin 6. bendinde (s.116-117) festen söz eder.

İNCELEME

Bu örneklerde diğer kıyafetler için de dikkate değer ayrıntılar bulunmaktadır. Festen bahsedilen şiir birimlerini bu gözle ele alalım:

Başlığından anlaşıldığı üzere yeni askeri birliklerin elbise giymesi ve Hazreti Hâlid (Eyüp Sultan)'de selamlık (İpşirli 1993: 90-92) olması sebebiyle hükümdar için söylendiği belirtilen kasidede, övgü sadedinde dile getirilen bahislerden olarak iki beyitte festen söz edilir:

Ser-â-ser kişver-i Mağrib ana bir fes behâ olmaz
Değer Maşrik zemîni sorgucunun dürr-i şehvârı
s.38, K.I, b.14****

Baştan başa bütün Mağrib**** ülkesi onun nezdinde bir fes kıymetinde değildir. Onun sorgucundaki şahane inci bütün Maşrik'a değerdir.

Bütün Mağrib, onun nazarında bir fes kıymetinde değildir. Burada hükümdarın fese kazandırdığı değeri, dolayısıyla yeni askeri yapının kılık kıyafetine verilen önemi görmek mümkündür. Ordu nezdinde yaşanan sıkıntılar sebebiyle II. Mahmud'un her açıdan titizlik gösterdiği bilinmektedir. (Beydilli 2003: 352-357)

Şair, aynı kasidede coşkuya kapılıp da tegazzül ederken söylediği bir beyitte,

Fes-i la'line sarmaşmış o püskül 'arz-ı hüsn eyler
Siyâh perçemle bir mi ibrişîmin rişte-i târı
s.41, K.I, b.55

bir güzeli tasvir eder.

La'l renkli fesine sarmaşmış o püskül, güzelliğini ortaya koyar; siyah kâkül ile ibrişimin teli bir midir?

Bir güzelin giyim kuşamına yönelik ayrıntının işaret edildiği bu beyitte zülûf fesin kenarına sarmaşmıştır ve güzelliğini göstermektedir; fesin püskülü de âdeta ona nispet etmektedir. Elbette fesin püskülü güzellikte, zülûflerle boy ölçüşemeyecektir.

Murassa' fes ile 'arz eyledikde, mihr-i dîdârın
Görenler şevketin, derler Süleymân-ı zamandır bu
s.108, b.27

Kıymetli taşlarla süslenmiş olan fesi ile güzelliğinin güneşini gösterdiği vakit onun görkemini görenler zamanın Süleyman'ı budur derler.

Hükümdarın bizzat kendisinin de mücevherle süslü fes takınması ve bununla halka görünmesi yeni başlığın askere ve devlet memurlarına mecbur edilmesi sonrasında önemlidir.

Nice fes efser-i la'lîn-i mihr-efrûz-i şâhîdir
Nice fes tâc-ı gevher-bâr-ı hâkân-ı cihandır bu
s.108, b.28

Bu beyitte de yine padişahın takındığı fesin görkemine, değerine vurgu yapılır.

**** Şiir ve birim numaraları Harid Fedai'nin "Kıbrıs Müftüsü Hilmi Efendi" adlı çalışmasına göre verilmiştir.

***** Doğu İslâm dünyasının (Meşrik) sınıır kabul edilen Mısır'dan Atlantik Okyanusu'na kadar uzanan Kuzey Afrika bölgesi ve Güney Sahrâ İslâm kaynaklarında Mağrib adıyla anılmaktadır. Günümüzde bu coğrafyada Libya, Tunus, Cezayir, Fas ve Moritanya devletleri bulunmaktadır. (bkz.İbrahim Harekât, "Mağrib", *DİA*, C.27, Ankara 2003, s.314.)

Müftü Hilmi Efendi yazdığı bir kıt'ada sosyal statüsüne göre kavuk, sarık vb. başlık ve aksesuarları kullanan insanlar tarafından fesin hangi sebeple tercih olunduğunu anlatmaya çalışır.

Felek, kavukların başa yük olduğunu anlamış ve onları nazikçe baş üstünden çekerek unutulmaya terk etmiştir. Sarıklar da ağırlıktan boyunlara dolaştığı için onu da bozarak atmış ve herkes sade fesle *dal fes* kalmıştır.

Felek fehmi etmeğin bâr olduğın başa bu kavuklar
Çeküp dest-i nezâketle düşürdi hâk-i nisyâne
Sarıklar da dolaşdı herkesin boynına sikletden
Anı da bozdı dal fes kaldı herkes cümle merdâne

s.81, XXVII, Kıt'a

Yukarıdaki mısralar bu manayı yansıtırken hemen festen yana, giderek artan bir tercihi, fes kullanımının yaygınlaşmasını da ifade etmektedir.

Çıkup dal fes cihâda oldı çünkim tığler 'üryân
Olur şemşîr-i âteş-tâb ile cism-i 'adû büryân
Hulûs üzre edince Allah Allah na'rasın her ân
Felekler de melekler de bizimle subha dek nâlân
Çıkar gülbangimiz her şeb semâya yekdir Allah yek

s.116-117, 6. bent

Fesin redif olduğu birisi 14 beyitlik eksilteli kaside (s.76, XXI), diğeri gazel olan iki şiire gelince onlarda da standart övgü ifadelerinden başka önemli gözüken yansımalar bulunmaktadır.

Mademki hükümdar fes giymiştir, kılıç ehlinin (ordunun) baştan başa sade fes giyinmesi çok yakışacaktır. Müftü Hilmi Efendi, bu sözlerden sonra hükümdarın görkemli bir biçimde mutlulukla fes giymeye devam etmesi dileğinde bulunur.

Çünkü giymiş pâdişeh taht-ı felek-fersâde fes
Ehl-i seyfe, ser-te-ser şâyeste-terdir sâde fes
Hak Te'âlâ her nefesde 'ömrini müzdâd edüp
Devlet ü şevketle geysün taht-ı istiğnâda fes

s.76, XXI, b.1-2

Fes, kırmızı rengiyle cihat ovasının gelincik çiçeğine benzetilir; bu sebeple yüksek bir yerde dursa yerindedir, bundan dolayı baş üstünde tutulmuş olmalıdır.

Lâle-i nu'mânıdır deşt-i cihâdın gûyiyâ
Olsa lâyıkdır bu yüzden rütbe-i vâlâda fes

s.76, XXI, b.3

Şair hükümdarın teşviki veya emir buyurması sebebiyle meydana gelen değişimi bilmezden gelerek fese rağbeti değerlendirir. Sanki fes, nefesi kuvvetli bir zata erişmiş gibidir. Bu yüzden bütün Müslümanlar şimdi fes giymeye yönelmişlerdir.

Şimdi meyletmış ana cümle nüfûs-ı müslimîn
Mazhar olmuş gibi bir sâhib-nefes üstâda fes

s.76, XXI, b.4

Bu küçük hacimli kasidede fes konusunda yukarıdaki güzel sözleri söyleyen Hilmi Efendi, orijinal bir yol bularak bir rüya anlatır. Coşkunu Ben de bir enfes gazel yazsam yeridir, vaktidir, diyerek dile getirir ve tegazzül faslına geçer:

Ben de bir enfes gazel yazsam bu demlerde olur
Bir güzel ta'bîri var görmüş idim rü'yâda fes

s.76, XXI, b.5

Rüyada bir sade fes görmüştür. Güzel bir tabiri vardır bu rüyanın. Sade fes giymiş bir gönül alıcı güzel sevmiştir; o güzel aklını şuurunu karmakarışık eder. Bu söyleyişte çıplak fes giyen güzelle fesin güzelliği özdeş hale gelir.

Fes, tepetaklak olmuş la'l renkli bir kadehe benzetilir.

Kırmızı rengiyle fesin, içilmiş boş bir kadeh gibi dururken mahmur gönüle şarap gibi neşe bağışlayıcı olması hikmeti anlaşılma muhtaç bir durum olur.

Sâde-rû bir dil-rübâ sevdim yine ben sâde fes
Kişver-i 'akl ü şu'ûrım verdi hep ifsâda fes
Ser-nigûn peymâne-i la'lîn iken hikmet nedir
Neş'e-bahşâdır dil-i mahmûre hem-çün bâde fes

s.76, XXI, b.6-7

Bu beyitteki sâde-rûh ve sâde fes ibarelerinin paralelliği de güzel düşmektedir. Sözü edilen güzel sadeliği, yalınlığı içinde güzeldir.

Rüyada gördüğü güzelin beyaz takkesi (terliği) az bir miktar fesin dışında kalmış hâli ile olağanüstü bir güzellik vermiştir. Doğaldır ki buna sebep olan festir.

O güzelin perçemi, sanki küçük kusurları sebebiyle fes tarafından bir tenhada kısıtılmış gibi gözükür.

İki parmak taşrada kalmış 'arak-çin-i sefid
Başdan aşırılmış letâfet suyunu ma'nâda fes
Perçemin bilmem ne yüzden cünhası etmiş zuhûr
Püsküle basdırmış anı kısıdurup tenhâda fes

s.76, XXI, b.8-9

Hilmi Efendi bir beytinde, fesin dervişlik yoluna girdiği için tecerrüd usulüne uyararak abdala benzediğini söyler. Bir beyitte de gönül(âşık)ün feryadına kulak vermeyen sevgiliye benzetilir fes.

Bir hilâlin bârını çekmez fenâ dünyâda kim
Resm ü âyîn-i tecerrüdle olup abdal fes

s.77, XXII, b.3

Hilmiyâ şeb-tâ-seher âh ü figân eyler gönül
Hiç kulak vermez 'acebdir bu kadar feryâde fes

s.76, XXI, b.13-14

Bir beyitte söylenen fesin *mal bulmuş Mağribî'ye döndüğüdür*. Müftü Hilmi Efendi'nin bu tabiri kullanışı çok güzeldir. Zira fes, Mağrib'den gelmiştir. Bu söyleyiş, fese verilen değer, gösterilen iltifatın ne denli ileri seviyelere ulaştığını anlatması bakımından anlamlıdır.

Mal bulmuş Mağribîye döndü Mağrib'den gelüp
Yer bulunca ol ser-i künc-i melâhat-zâde fes

s.76, XXI, b.10

Hemen bütün Müslümanların fes giymeye yöneldiğini ve bunun güzellik kazandırdığını, herkese yakıştığını söyleyen şair Hilmi Efendi, fesin yalnızca uzun sakalı sebebiyle zâhide yakışmadığını belirtir.

Zahidin rîş-i dırâzından için yakışmıyor
Yoksa her bir şahsa pek yakışdı şu dünyâda fes

s.76, XXI, b.11

Diğer taraftan da bir bakış açısı ortaya koymaktadır. Müslüman kisvesi add edilen sarık, kavuk vb. şeylerin yerine bir fes giymesi zahidden beklenmezdi ve uzun sakalı sebebiyle fesin ona yakışmayacağı açıktı.

Ayrıca müftü kisvesinde olan Hilmi Efendi'nin, fes takınan bir kimse olarak sakalsız olabileceği veyahut da sakalının Hz.Muhammed'in sünnetine uygun şekilde bir tutam olabileceği hususu akla gelmektedir. Burada sünnete uygunluktan başka, hükümdarın yakınında bulunmanın da önemli bir etken olduğunu görmek gerekir. Zira hükümdar, din görevlileri bir ölçüde dışta bırakılmış olsa da devlet memurlarının yeni kıyafetlere uymasında titiz davranmaktaydı. (Beydilli 2003)

Bir nefes râhat verir mi 'âşık-î şûrîdeye
Kâh perçem kâh kâkül kâh püskül sâde fes

s.76, XXI, b.12

Bu beyitte fesin püskülü, ona karışan kâkülün güzelliği ve akli karışmış âşık rahat vermeyen bir güzellik manzumesi ortaya konulur.

Şair şöyle bir nefes alsam da sarığımı katlayıp bir tarafa koyarak fes giysem, der. Çünkü fes bir gezintiye çıkmak arzusu doğurmuştur. Herhalde rüyadan gerçeğe dönmek bir sıkıntı kaynağı olmuştur.

Beşinci beyitte tegazzül arzusunu dile getirmiş olan şair, 4 beyit bu rüyanın güzelliği içinde konuşur, rüyasını anlatır. Ardından fese verilen değerle birlikte bunun yakışmayacağı zâhid tipini işaret eder. Rüya ile gerçek arasında gidip gelmiş olmalıdır ki tekrar sevgilinin güzelliğini dile getirir. Mutluluk veren rüyasından uyanmanın verdiği sıkıntılı hâl ile gerçek hayata döner ve fes giyip şöyle bir nefeslenmeye, gezintiye çıkma arzusuna kapılır. Sarığımı katlayıp bir tarafa bırakmalı, fes giymelidir.

Fes geyüp ben de nefeslensem bürüp destârımı
Bâ'is olmuşdır teneffüs itmeğe ma'nâda fes.

s.76, XXI, b.13

Hilmi Efendi'nin fes redifli diğer şiirine gelince bu beş beyitlik bir gazeldir.

Fesin hükümdarın iltifatı ile parladığı zaten ifade edilmişti. Hükümdarın değer vermesi ile fes başlara taç olmuştur.

Bu denli rağbet bulmasının sebebi süslü ve kibar durmasıdır. O denli bir zarafeti vardır ki fesin dürülüp bükülerek bir tarafa bırakılması düşünülen sarık gül yaprağından yapılmış bile olsa fesin küçümseyen bakışlarına muhatap olacaktır.

İ'tibâr-ı şâh-ı 'âlemle bulup ikbâl fes
Şimdi başlar tâcıdır rağbet ile her âl fes
Şol kadar zîbende vü nâzik durur başlarda kim
Berg-i gülden olsa destâr eyler istiskâl fes

s.77, XXII, b.1-2

Mücevherden bir dokuma tezgâhından çıkma bile olsa fes başına şal almaz ve şöyle der: Hind ve Acem malını başına çalsın.

Burada dal fes veya sade fes tabir edilen biçimde bir fes kullanımı öne çıkarılmaktadır. Bir bakıma fesin başka bir aksesuara ihtiyaç duyulmayacak kadar güzel olduğunun ifadesidir bu.

Başına çalsun metâ'in ba'de-zâ Hind u 'Acem
Târ ü pûdı cevher olsa başa almaz şâl fes

s.77, XXII, b.4

Burada devrin şal kullanım tercihini de görmek mümkündür. Şal kuşak bağlamak ve şal sarık takınmaya dair bir ayrıntıdır bu.

Bu gazelin son beytinde fes giyinmenin sağladığı rahatlığa vurgu yapılır.

Fes, sarıĝı gündüz takınıp akşam çıkarmak yani bozma düzme külfetini yaşamaktan kurtuluş anlamına gelmektedir. Bu dal fes sayesinde Müftü Efendi sıkıntıdan kurtulmuştur, yalnız o değil herkes rahatlamıştır.

Bozma düzme külfetinden rûz ü şeb destârını
Hilmiyâ vâreste kıldı herkesi bu dâl fes

s.77, XXII, b.5

SONUÇ

Fes, şairin tanık olduğu devir (18. Yüzyıl) itibariyle toplumsal hayata yeni giren bir giyim kuşam malzemesidir. Rengi, görünümü ve püskülü gibi ayrıntılara değinilirken fesin benimsemesi için başta hükümdar olmak üzere öncülük etme konumunda bulunanların topluma yön verdiği de dile getirilir.

Hükümdar (II. Mahmud), fesin giyimini özendirmek amacıyla törenlerde halkın ve askerinin karşısına onu giymiş olduğu halde çıkar. Daha ileri giderek fesini süsleyen sorgucuna görkemli bir inci takınır. Fese rağbet arttırılır. Askerlerin fes giydiğinden, cihada böylece çıktığından söz edilir. Fes giymenin herkese çok yakıştığı söylenir. Güzeller de fes takınırlar. Fes, yalnızca uzun sakalıyla zahide yakışmaz.

Nefesi kuvvetli bir zata rastlamış gibi fesin rağbet bulduğu söylenir ve bütün Müslüman halkın fes giymeye meylettiği belirtilir. Bu ilgi, bu rağbet o kadar güçlüdür ki Mağrib'den yani Fas'tan geldiğine de işaret edilerek fesin *mal bulmuş Mağribî'*ye döndüğü söylenir. İnsanlar ne kavuk ne sarık ne de şal derdine düşerler. Üstelik sarıĝı düzmek bozmak bir sıkıntıdır. Bu külfetten kurtulmak ferahlık verir.

Müftü Hilmi Efendi hem bir din adamı ve doğal olarak bürokrat hem de sanatçı olmak bakımından dikkate değer bir tavır ortaya koymaktadır. Ortaya konan yönetim tavrını, reformcu anlayışı onaylamak ve benimsemek; diğer taraftan sanatçı kimliğiyle onu özendirecek şiirler söylemek tercihinde bulunmaktadır.

Şair, dini bir kisve olup dinin parçası gibi algılanan kıyafet unsurlarından kavuk ve sarık gibi unsurlar yerine fesi bir yenilik unsuru olarak benimsemekle, muhafazakârlığı temsil eden zahidin zıddına bir davranış sergilemiştir.

Tarih ve Edebiyat bilimlerine yönelik araştırmaların her vakit iç içe olması sebebiyle, bu kapsamdaki metinlerin Tarih araştırmalarına kaynaklık edebileceği göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKLAR

- Beydilli, Kemal (2003), "Mahmud II", DİA, C.27, Ankara: TDV Yay.
- Fedai, Harid (1997), "Batı Trakya ve Kıbrıs Türk Edebiyatı", Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, C.9, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- ..... (2000), Kıbrıs Müftüsü Hilmi Efendi, Lefkoşa: Eren Yay., 2. bs.
- Harekât, İbrahim (2003), "Mağrib", DİA, C.27, Ankara: TDV Yay.
- Huart, Clément Imbault (2001), "Fes", İA, C.4, İstanbul: MEB Yay.
- İpşirli, Mehmet (1993), "Cuma Selamlığı", DİA, C.8, Ankara: TDV Yay.
- Karal, Enver Ziya (2001), "Mahmud II", İA, C.7, İstanbul: MEB Yay.
- Özcan, Abdülkadir (1991), "Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye", DİA, C.3, Ankara: TDV Yay.
- Pakalın, Mehmet Zeki (1983), "Fes", Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C.1, İstanbul: MEB Yay.
- Tezcan, Hülya (1995), "Fes", DİA, C.12, Ankara: TDV Yay.
- Turan, Şerafettin (2005), Türk Kültür Tarihi, Ankara: Bilgi Yay., 5. bs.